

Belső hangok az Operaházból

MINŐSÍTÉS, VIZSGA, VAGY MÁS?

Mit is válthat ki egy művészből az újrabilizonyítás kényszere? Milyen indulatokat válthat ki egy szokástól eltérő lépés? A Magyar Állami Operaház megbecsült művészeit faggattuk érzelmeikről, amelyek hasonlítanak is egymásra, de meg is oszlanak, s ezáltal sok mindenre terelik a figyelmet. A megkérdezettek közül Mali István zenekari igazgató és Tassonyi Zsolt volt szakszervezeti főbizalmi nem kívánt a minősítéssel kapcsolatban nyilatkozni.

Farkas István Péter, harsonaművész, zenekari igazgató a rendszeres zenélésen kívül nemrég még szakszervezeti feladatok látott el, amelyek során bizony viharosnak mondható körülmények között próbálták terelgetni a szervezeti változásban lévő intézmény megújuló világát:

– Tényeket szeretnék felsorolni, amik egyértelműen megvilágítják a jelenlegi helyzetet – mondja a 2002. május 1.-től kinevezett zenekari igazgató. Az Operaház évtizedek óta, az európai gyakorlattól eltérően az alulfinanszírozott állami intézmények közé tartozott. Az 1990-es rendszer-váltás után mindössze egy alkalommal, a Boross-kormány ideje alatt kapott a ház rendkívüli bérrendezésre lehetőséget, akkor épp egyfajta sztrájkhelyzet nyomán. Azonban ekkor sem lehetett átugrani azt a határt, ami a hosszú évek során például a magánénekesek és a zenekar között fennállt. Egyrészt folyamatosan lemaradtunk a többi nagyzenekar béreitől, másrészt belső ellentétek sem enyhültek. 1998-ban a szakszervezet közreműködése nyomán sikerült elérni, hogy ún. művészeti pótlékot kapjunk, de ez csak a művészeti dolgozókat érintette. 680-an részesültek ebben a juttatásban, és kb. 460-an nem. Ezen a feszültségen az sem segített, hogy a művészeti csoportok felajánlották a fizetés-emelésük egy részét a többieknek.

– Sok hazai és külföldi fellépés és siker mellett miért vállalt el egy ilyen racionális, összeütközésektől sem mentes feladatot?

– Az élet sokszor olyan helyzetet teremt, amiket nem lehet kikerülni. Otthonról hozott tulajdonságaim közé tartozik,

hogy kollégáim és az Operaház érdekeiért különböző helyeken többször felszóltam. A színházban az a helyzet adódott, hogy a szakszervezeti vezetés valamilyen módon megbicsaklott, s a tagság többsége engem választott erre a feladatra.

– Hálás szerep?

Időigényes, és felelősséggel teljes. Aki egy pillanatot is eltöltött ebben a pozícióban, az tudja, hogy ez mivel jár. Ha százból kilencvenkilenc esetben sikerrel védem az érdekeket, de egyben nem, akkor azt az egyet az ember szemére hányják. Nem volt olyan pillanat, hogy ebből a gondolkörből ki lehetett volna lépni, ha ott voltam, azért, ha nem, akkor meg azért. Nyugodt pillanat a négy év alatt nem volt. Nagyon nehezen lehetett összeegyeztetni ezt a tevékenységet a hivatással. Le kellett mondanom szerepléseket, ami anyagilag is hátrányt jelentett. Volt viszont ennek a munkának maradandóan örömteli része is. Próbáltuk átgondolni, hogy lehet az Operaházat, mint egyedülálló kulturális intézményt kimozdítani a holtpontról. Érvek és indokok révén a minisztériumnak meg tudtuk indokolni lépésünk helyességét, minden erőnket bevetettük, a színház valamennyi dolgozóját megkerestük, számtalan kísérletet tettünk az ügy érdekében, míg végül a Magyar Operaházat olyan támogatásban részesítette a kormányzat, amelyet megérdemel, s alapot adott arra, hogy a kívánalmaknak megfelelően tudjunk dolgozni.

– Tehetség akad bőven.

– Nyugodtan mondhatom, hogy az ope-

raház nemzetközileg is elismert világhírű művészek műhelye. Az ember nem tud olyan helyre menni, hogy ne legyen legalább egy magyar karmester, táncos, vagy előadóművész. Ez fantasztikus tradíciót, múltat idéz fel, ami ránk nézve kötelezettséggel jár. Ilyen közegben, a művészvilág átlagon felüli érzékenységét is figyelembe véve, nem könnyű érdekeket képviselni. A kiélezett helyzetek másként vetődnek fel, mint a hétköznapi életben. Ezért bőven akadnak konfliktusok, s az érzékeny művészeket csak nagyon óvatosan lehet kezelni.

– A közelmúltban véleményeket megosztó eset történt, ami meglehetősen nagy visszhangot váltott ki a házban. Kiválóságoknak kellett „meghallgatásra” menniük, a szakmai vezetőség pontozott, majd a főzeneigazgató döntött arról, hogy a jövőben ki lesz az Operaházban és ki az Erkel színházban.

– A meghallgatással kapcsolatban sokunknak rossz előérzete és tapasztalata volt, mert az itthoni példák közül az ÁHZ esetében rendkívül tragikus következményekkel járt. Amíg az énekeseknél a meghallgatás bevált nemzetközi gyakorlat, addig a zenekaroknál nem mindig így működik. Van úgy, hogy a patinás zenekarok próbálják ki és minősítik a karmestereket, viszont a nagy nyugati színházaknál elterjedt gyakorlat az is, hogy évenkénti meghallgatás van, a minőség megóvása, és a versenyképesség megőrzése érdekében. A fenntartó szervünk többmilliárdos támogatásának a minőségi javulás volt az egyik feltétele. Ez teljesen jogos kívánalom. Miután megkaptuk a kiemelt támo-

gatást, a pénzek megfelelő elosztásához, és a két önálló testület felállításához feltétlenül szükség volt egy minőségi rendszer használatára. Továbbá a főzeneigazgató, mint új zenei vezető meg akarta ismerni, és hallgatni a művészeket. Maga a meghallgatás nyugodt körülmények között zajlott le, mert abban megállapodtunk, hogy nálunk nem lesz „vérengzés”, senki sem kerül az utcára. Gyengébb szereplés után javításra is van lehetőség. A koncertmesterek, szólamvezetők, és a zenekari igazgató pontoztak, a főzeneigazgató, egy karmester, és egy szaktekintély volt a háromtagú zsűriben. Az eredmény mégis megosztotta a zenekart. Sajnos a részletes pontszámokat a mai napig nem ismerik az érintettek, ellentétben a kórusal, ahol ismertették azokat.

– *Az is élénk visszhangot keltett, hogy az új vezetés önálló intézményként kívánja működtetni az Operaházat és az Erkel színházat.*

– Ez azért elfogadható, mert évek óta a fejünk felett lebegett az Erkel megszüntetése, amely a fél társulat utcára kerülését jelentette volna. A mostani döntés a biztos megmaradás, sőt a bővítés lehetőségét vonja maga után ami pozitívumként értékelendő. Ez Győriványi Ráth György győztes pályázatának egyik lényeges eleme volt. Az pedig nyilvánvaló, hogy a két háznak külön, egyéni arculattal kell rendelkeznie.

– *Különleges helyzet az, amikor egy ilyen nagy hírű kulturális szentély dolgozó nap-mint nap sztrájkot fontolgatnak.*

Ez főleg az elmúlt 4 évben, az előző vezetés alatt volt jellemző. A munkaelrendelések sokszor tarthatatlanok voltak. A kényszerállapotok miatt szinte megcsontították a műszak állományát, s a túlóráknak olyan magas számával tudtunk csak üzemelni, hogy a gyakorlatban egy színpadi munkás 2-3 hónap alatt ledolgozta az éves túlóraszámát. Voltaképpen törvénytelenységbe kényszerült az Operaház, de nem ment volna fel a függöny, és nem lehetett volna próbákat tartani, ha a szakszervezeti vezetés ragaszkodik a Munka Törvénykönyvében foglaltakhoz. Az új vezetés az új műszaki igazgatóval első lépésként minden egyes műszaki területtel részletesen egyeztetve visszaállította a törvényes munkaelrendelést. Így alá lehetett írni az új Kollektív Szerződés speciális részét, amelyben a régi vezetéssel 4 évig nem tudtunk megállapodni. Az elért

támogatás nyomán pedig 70-110%-os fizetésemelésben részesült közel 460 nem művészeti dolgozó. A művészeti testületek közül a teljes balett-társulat, és a minősítés után a kórus és a zenekar művészeinek fizetése átlagban 80-150%-kal emelkedett. Ez kb. 500 főt jelent. Ezek ellenőrizhető tények, és vitathatatlanul pozitívumai az eltelt egy évnél az Operaházban. Tiszteletesebbnek és hitelesebbnek tartanám – és ezzel nem vagyok egyedül a házban –, ha ezekről az adatokról is hírt adtak volna akár csak egyszer is a t. érdekvédelmi szervezetek vezetői, és azok a művész kollégák, akik különböző sajtóorgánumokhoz és hivatalos szervekhez a színházi tagság valós jogorvoslati igénye mellett elképesztő valótlanságokkal és etikátlan félremagyarázásokkal – személyes sértettségüket az általuk képviselt szervezetek érdekeinek feltüntetve – félreinformálták a közvéleményt, és az illetékeseket egyaránt. Szándékosan nem tértem ki a főzeneigazgató és a magánénekes művészek konfliktusára, hiszen az sokkal bonyolultabb annál, hogy a zenekari szaklapban elemezni lehessen. Természetesen az ügy fontossága és a személyemet ért támadások miatt szándékomban áll ezzel a problémával is foglalkozni. A zenekarra visszatérve, az a legfontosabb feladatom, hogy a kiváló nemzetközi szintű teljesítményre képes társulat technikai és munkakörülményeinek feltételeit megteremtsem, és szeretném azt a légkört visszaállítani, amit a 29 évvel ezelőtti belépésemkor az operában tapasztaltam. Az új vezetés tervei szerint mindezek ugrásszerű javulása, a hangszerpark megfelelő szintre fejlesztése várható. Valamennyi ez irányú kérésemet támogatták, és ennek előkészületeit maximálisan segítették. Ehhez meg kell adni a bizalmat a mostani vezetésnek, hogy folytathassa, mindazt, ami 10 év óta elmaradt, mert eddig senki nem merete meglépni a népszerűtlen intézkedéseket, pedig igény, és lehetőség is volt rá. Az elmúlt egy évben az előtervezés, struktúra, programtervezés területén sok minden megvalósult, ami biztos alapját képezi az érdemi művészi munkának. Véleményem szerint a fenntartó szervnek és a miniszter úrnak olyan megoldást kell találnia, hogy ő személyesen győződhessen meg és tapasztalhatta a munka eredményét, mert csak abban az esetben dönthet felelősséggel az Operaház további sorsáról.

– **Dávida Tamás szólótrombitás, a szólamában a meghallgatáson a legma-**

gasabb minősítést kapta. Mégis hiányérzete van az eljárással szemben.

Mi ennek az oka?

– Fél státuszra meghirdetett próbajátékon vettek fel a színházba. Ez a meghallgatás számomra nem okozott nagy gondot, hiszen rendszeresen játszottam szólódarabokat. Ugyanakkor együtt érzek azokkal az idősebb kollégáimmal, akik a zenekarban eltöltött évek nagy tapasztalatával – amivel engem is gyakran segítenek – ellenérzéssel játszottak a meghallgatáson. Természetesen örültem a minősítés végeredményének, de nagyon kellemetlenül érintett, hogy a megüresedett másik fél státuszra új próbajátékot írtak ki, holott szívesen vállaltam volna egész állást. Nem érzem logikusnak ezt a döntést.

– *Fél státuszról meg lehet élni?*

– Sajnos nem, kiegészítő munkákra, azaz „haknizásra” kényszerülök.

– **Úgy vallják a jól értesültek, hogy más rangot jelent az Erkel színházban, és megint mást az Operaházban dolgozni, annak ellenére, hogy a helyszínek, és a darabok fogadtatásában a közönség nem megosztott. Jó előadás kell, és ebből akad mindkét helyen bőven. Mégis mit vall erről Vámosi Zoltán ütőművész, az újonnan megválasztott háromtagú zenekari szakszervezeti vezetés egyik tagja, akit az Erkel színházba osztottak be?**

– Azt, hogy ki került egyik, vagy másik helyre, el lehet fogadni, vagy lehet vele vitatkozni. Az tény, hogy az Erkel színházban is teljesíteni kell a szolgáltatásokat, ilyen módon én ebben nem találok kivétnevalót.

– *Nincsenek ebből viták?*

– Vannak, mégpedig abból kifolyólag, hogy a főzeneigazgató úr hozzánk intézett első megszólalása szerint nem az a szándéka, hogy az Operaházban jó, kiváló zenekart hozzon létre, az Erkel színházba pedig átrakja azokat az embereket, akik az ő elképzelése szerint nem ütnek meg az elvárható színvonalat, hanem azt mondta, hogy két egyformán jó minőségű zenekart szeretne létrehozni. Ehhez képest a mostani álláspontja szerint a „leminősített” gyengébbek, akik az Erkel színházba kerültek, nyilvánvalóan nem tennék meg neki azt a szívességet, hogy magas színvonalon játsszanak, amikor ő

vezényel. A meghallgatással kapcsolatos legnagyobb problémám pedig az, hogy nem volt rá egy olyan kidolgozott módszer, ami alapján a végeredmény ellenőrizhető lenne. Ugyanis a „hozott” pontszámokat csak a zenekari igazgató és a zenekari titkár látta. Ezért sérelmezem a pontszámok titkosságát, és így az újraminősítésnek nem látom igazi értelmét. Tehát előttem nem világos, hogy aki az Erkel színházba került, a minősítése végeredményét a tudás, vagy manipuláció, vagy személyes szempont határozta-e meg?

– *Lesz a jövőben meghallgatás?*

Mostantól kezdve biztosan lesznek minősítések az Operaházban, de szeretnénk a művészeti tanáccsal együtt kidolgozni egy olyan rendszert, ami örök törvényű, teljesen átlátható, függetlenül a főigazgató személyétől. Fájó pontja a társaságnak a főigazgató úr másik kijelentése is, miszerint az utóbbi években a Magyar Operaháznak hallgathatatlan előadásai voltak, és ahhoz képest most már jó erős közepes minőségű produkciókat hallgathat a közönség. Vártuk volna, hogy Mali István zenekarigazgató úr ezt szavá teszi, és kiáll értünk, de ez sajnos elmaradt. Lehetnek olyan esetek, hogy valami gyengébbre sikerült, de ezért legkevésbé a zenekar volt a hibás. Az opera rendkívül összetett műfaj, sokféle művész vesz részt benne, és konkretizálni kell a hiba okát, elkövetőjét, nem pedig általánosságban nyilatkozni.

– *Mennyire határozza ez meg a hangulatot?*

Meglehetősen, és nem tartom jónak, ha a rossz hangulat a vezetést nem zavarja. Mert ilyen légkörben meglehetősen nehéz magas színvonalú munkát végezni.

– **Gál Károly a prím szólam hegedűművésze. Munkaügyi pert nyert az operaházzal szemben, ami magában elégtétel, de összességében tükröz egyfajta konfliktussal terhelt háttérrel is, amennyiben egy művészi társulattól bírósági termekbe kell járni a színpad helyett.**

– Személyes ügy volt, ugyanis kaptam egy fegyelmet, ami ellen csak a bíróságon tudtam az igazamat keresni. Annyi köze lehet a minősítéshez, hogy – miután a játékomból jól sikerült, hiszen már régóta szólok, kamarazenekarokban játszom,

gyakran vagyok ilyen helyzetekben – várokozásom ellenére a legrosszabb kategóriába soroltak. A hozott pontszámaimról nem kaphatok információt, így csak feltételezhetem, hogy ott pontoztak le. Nem tartom sem méltányosnak, sem igazságosnak.

– *A meghallgatások egyik veszélye, ha az ember kifog egy rossz napot, betegség vagy akár családi ügy miatt.*

– A rutin sok mindenen átsegít, én egyáltalán nem félttem, idősebb kollégáimnak voltak aggályai. Sőt, én úgy éreztem, hogy jól járhattam volna. Így viszont az Erkelbe kerültem, és ezzel kapcsolatban olyan véleményeket lehet olvasni az újságokban, hogy aki ide került, örüljön, hogy megtarthatta munkáját, és megmentették az életét.

– *Nem ellentmondás, ha valaki meg akarja nézni kedvenc operáját, amit az Erkel színházban játszanak, hozzáértőként teszik neki, pedig „csak” az ügynevezett „B” csapatot látta?*

– De igen, és a dolog különben sem stimmel, hiszen vannak többen, mint pl. Várnai Bea, akit szakmailag mindenki elismer, és ő is az Erkelbe került. Kiemelten kiváló minősítést kapott. Akkor hogy is van ez?

– **Várnai Bea klarinétművész, tavaly a Budapesti Filharmoniai Társaság zenekarával szólókoncertet játszott. A szakma művészileg maradéktalanul nagyra tartja. Esete megkérdőjelezi beosztásának, a kiválasztásnak logikáját.**

– Én sem igazán értem, csak hallomásból tudom, hogy a főzeneigazgató úr a „kiemelten kiváló” minősítést nyertek körében is differenciált. Ezek szerint van 50, 70, és 150%-osan is kiemelten kiváló. Ahogy kiszámoltam, én valószínűleg az 50%-os kategóriába tartozom, és ez alapján kerülhettem az Erkelbe.

– *Lehet-e ennek az az oka, hogy ott is legyenek húzóerők?*

– Nem. Sajátos ez az egész, úgy, ahogy van. Szerintem ez külföldön nem így működik. Ha kinyitom az Orchester c. újságot, ott megadják, hogy az első szólóklarinetosi székllel ennyi és ennyi jár. Ha megpályázom és felvételt nyerek, onnantól engem illet az állás addig, amíg megfelelek az elvárásoknak.

– *Volt-e már példa nálunk zenekari tagok egyéni vizsgáztatására?*

– Nem attól lesz jó egy zenekar, ha abban kiemelt szólóklarinetos, vagy szólóhegedűs játszik, hanem igenis meg kell tanulni, ha egy prím szólamba beülnek hatan-nyolcan, akkor mindenki ugyanúgy jól próbáljon együtt játszani. Még egy sikeres próbajáték sem garancia arra, hogy valaki be tud illeszkedni egy zenekari hangzásba. Ahogy nálunk történt a meghallgatás, teljesen rossz szisztéma.

– **Boldoghy Kummert Péter bőgő szólamvezető, aki társai szerint az egyik legtöbb minősítő pont elégedett tulajdonosa lehet.**

– Igazság szerint nincs a pontjaimról tudomásom, az biztos, hogy a legmagasabb kategóriát kaptam. Amire büszke vagyok – legalábbis így hallottuk vissza –, hogy a vonós szólamok közül átlagosan a nagybőgő szólam kapta a legmagasabb minősítést, megdöbbentés számomra, hogy ebben játszhatok. Úgy érzem, hogy az egész szólam jól járt a minősítés következtében.

– *Mit jelent ez anyagilag?*

– Nekem több mint kétszeresére emelkedett a fizetésem. Érdekes az is, hogy a meghallgatást egyikünk sem szerette, pedig éreztük, hogy jól járhatunk. Nekünk annyiból volt előnyünk mondjuk a Nemzeti Filharmonikusokkal szemben, hogy több mint fél évünk volt a felkészülésre, és nálunk a minősítési rendszer is korrekt volt. Magas színvonalú volt az egész, a zenekarra egészében jó fényt vetett, az idősebb kollégák is kitétek magukért.

– *A főzeneigazgató állítólag azt mondta, rosszak voltak az előadások. Kiderült, a csapat tud zenélni. Ellentmondásos helyzet...*

– A főzeneigazgató szerintem a színház egészéről beszélt, de szerencsétlen módon mindenkit belevett a kritikába, s nem hagyott ki bennünket sem. A dolog pedig elsősorban nem rólunk szólt, hanem a kórusról fogalmazott keményebben. Nekik is volt minősítésük, s ott új erők felvételét látta szükségesnek.

A riportokat Dám László készítette